

Stanisław Koziel, Jerzy Frazik, Jerzy Firlet, Zbigniew Pianowski

Kraków - Wawel. Rejony II, IV, VII, VIII, X, XIV

Informator Archeologiczny : badania 16, 196-199

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Badania archeologiczne i architektoniczne prowadził zespół Pracowni Archeologicznej KOZK kierowany przez mgr. Stanisława Kozięła, pod naukowym nadzorem prof.dr.hab. Jerzego Frazika. Autorzy sprawozdania Jerzy Firlet i mgr Zbigniew Pianowski. Finansowało Kierownictwo Odnowienia Zamku Królewskiego na Wawelu. Trzydziesty trzeci sezon badań. Grodzisko głównie IX-XIII w., zamek gotycki i renesansowy oraz relikty osadnictwa starożytnego.

Badania stanowiły kontynuację prac rozpoczętych w latach ubiegłych a także związane były z rozpoczęciem nowych przedsięwzięć konserwatorskich na terenie Wzgórza Wawelskiego.

1. Kościół katedralny, rej.IV /J.Firlet, mgr Z.Pianowski/

Kontynuowano badania w krypcie wschodniej pod zakrystią /kaplica św.Małgorzaty/ przy odkrytym w ubiegłym roku XI-wiecznym grobowcu romańskim /sonda 5/. Eksplorowano nawarstwienia gotyckie i wczesnośredniowieczne na zachód od grobowca, częściowo także komorę grobową nie uszkadzając unikatowej wylewki różowej zaprawy stanowiącej nakrycie grobu. Stwierdzono niekompletne zachowanie kości szkieletu, spoczywających jednakże w porządku anatomicznym. W przebadanej, zachodniej partii komory nie stwierdzono wyposażenia zmarłego. Obiekt może wiązać się z cmentarzem przykościelnym przy tzw.pierwszej katedrze romańskiej /kościół św. Gereona/ o krótszej, niż zakładały dotychczasowe rekonstrukcje, części nawowej.

W krypcie zachodniej pod zakrystią kontynuowano badania w sondzie 3 przy ścianie południowej oraz wykonano cztery dalsze wykopy /sondy 8-11/, zlokalizowane w zachodniej części pomieszczenia. Na tym obszarze wystąpił kompleks reliktyw architektury murowanej złożony z fragmentów murów o przypuszczalnej metryce wczesnośredniowiecznej i wczesnogotyckiej, silnie zniszczonych przez rozległe wykopy gotyckie. Stan zachowania odsłoniętych fundamentów utrudniał precyzyjne ustalenie relacji chronologicznych w trakcie badań, jednakże np. wtórne użycie romańskiego budulca w odcinku muru uważanego za relikw północny wieży schodowej tzw.drugiej katedry romańskiej wnosi korektę do rekonstrukcji obiektu, opracowanej przez J.Pietrusińskiego.

2. Taras przy bastionie Władysława IV, rej.XIV, kotłownia pod kapitularem rej.IV /J.Firlet, mgr Z.Pianowski/

Kontynuowano badania związane z odkryciem rotundy przedromańskiej i reliktyw późniejszych. W północnej ścianie oraz północno-wschodnim narożniku kotłowni wykonano

dwie sondy architektoniczne w gotyckim murze obronnym. W pierwszej stwierdzono obecność muru rotundy z licem zewnętrznym zachowanym do wysokości ok. 1 m, w drugiej odsłonięto jedynie wnętrze muru przedromańskiego, bowiem lico zostało na tym odcinku zniszczone.

Po zewnętrznej stronie gotyckiego muru obronnego prowadzono eksplorację w obrębie wnętrza tzw. "baszty" przylegającej do ww. muru. Odsłonięto tu pekniej, niż w roku ubiegłym koronę fundamentu rotundy na odcinku przejścia z kolistej nawy w apsydę, a także odkryto niewielki fragment narożnika uskoku muru na linii tarczy kościoła, zachowany do wysokości czterech warstw kamieni płytkowych w części naziemnej /ok. 0,4 m/. Odkryte w trakcie dwu sezonów badawczych relikty architektoniczne pozwalają na przybliżoną rekonstrukcję budowli, jako rotundy jednoapsydowej o średnicy wnętrza ok. 7 m. W centralnej części świątyni zlokalizowany był grobowiec /podwójny?/ obmurowany płytkami wapiennymi spojonymi zaprawą gipsową, podczas gdy mury rotundy wzniesiono z zastosowaniem zaprawy wapienno-piaskowej. Zachodnia ściana grobowca, stosunkowo gruba, mogła pełnić jednocześnie rolę fundamentu kolumnady empory. Na podstawie analogii techniki budowlanej z innymi obiektami przedromańskimi na Wawelu rotundę odkrytą pod kapitularem datować można na pierwsze dziesięciolecie XI wieku.

Dokonano także istotnego odkrycia związanego z murami "baszty" wzniesionej po wyburzeniu rotundy. Odsłonięto mianowicie wewnętrzny narożnik fundamentu, rysujący się w północnej ścianie "baszty", stwierdzono, iż południowa ściana budowli wchodzi w głąb gotyckiego muru obronnego. Fundament ten posiada cechy romańskie w układzie kamieni. Zmienia to dotychczasową interpretację obiektu /opartą m.in. na materiałach archiwalnych z badań w 1916 r./. Mamy tu do czynienia najpewniej z fundamentem prezbiterium niewielkiego, jednonawowego kościoła romańskiego, wzniesionego na miejscu starszej rotundy. Poziom kamień wapienny przy wschodniej ścianie budowli, odsłonięty w ub. roku, stanowi prawdopodobnie stopę fundamentu ołtarza. Orientacyjnie przyjmujemy datowanie tego kościoła na wiek XII.

W sondzie 15/J przy zachodniej ścianie dzwonnicy Zygmuntowskiej odsłonięto niewielki fragment gotyckiego przedmurza oraz starszego muru gotyckiego o przebiegu prostopadłym do murów obronnych, wychodzącego ku północy na stok wzgórza /obmurowanie korytarza poterny?/. Ponadto na przeciwko skarbcu katedralnego został odkryty dalszy fragment przedmurza, tworzącego na tym odcinku płytki wykusz.

3. Rezerwat archeologiczno-architektoniczny na międzymurzu, rej. VIII /J. Firlet, mgr Z. Pianowski/

Nadzorem archeologicznym objęto prace ziemne związane z budową płyty stropowej i południowego muru oporowego rezerwatu prowadzone przez ekipę "Hydrokopu". Zaistniała

konieczność pogłębienia eksploracji na obszarze pomiędzy gotyckim murem obronnym, a relikiami przedmurza /wyk.2/82/, gdzie zalegały nawarstwienia wału wczesnogotyckiego datowanego na 1265 r. Stwierdzono ślady zróżnicowania wypełniska charakterystyczne zazwyczaj dla konstrukcji skrzyniowych wału oraz /w innym miejscu/ nikłe resztki konstrukcji drewnianej.

Przekop na południowy mur oporowy /wyk.2/79-82 odc.S/ zrealizowany został w wewnętrznym narożniku fortyfikacji kleszczowych z lat 1790-92 pomiędzy murem zewnętrznym nadbudowanym w połowie XIX w. przez Austriaków, a murem wewnętrznym, częściowo zniszczonym za czasu Wolnego Miasta Krakowa. Odsłonięto kolejne fragmenty ww.murów oraz powierzchni skały nad którą zalegały resztki nawarstwień wczesnośredniowiecznych, najpewniej z najstarszego wału obronnego. W obydwu wykopach odsłonięto także odcinki fundamentu ryzalitu austriackiego budynku szpitalnego /Reconvalescentenhaus/ wzniesionego ok. 1860 r.

4. Rezerwat archeologiczno-architektoniczny pod budynkiem nr 8, rej. VIII /mgr mgr L.Krok, P.Gądek/

Badania archeologiczne oraz nadzór nad robotami budowlanymi wiązały się z rozpoczęciem prac adaptacyjnych przy wykończeniu istniejącego w tym rejonie od początku lat 50-tych rezerwatu architektonicznego /relikty średniowiecznych domów wikariuszy katedry/. Kontrolowano przebieg wyburzenia fragmentów murów austriackiego budynku szpitalnego /Reconvalescentenhaus/, równolegle prowadzono badania archeologiczne w wykopach 1/82 o wym. 1 x 5,6 m oraz 2/82 o wym. 2 x 1 m. W pierwszym eksplorowano nawarstwienia nowożytnie uzyskując zespoły ceramiki nowożytnej i średniowiecznej. Natrafiono także na fragment kamienno-cegalnego muru gotyckiego stanowiącego odcinek ściany jednego z domów wikaryjskich /muru 10/, a nieco dalej ku zachodowi odsłonięto niewielki fragment drugiego muru średniowiecznego wykonanego z łamane-go wapienia bez użycia zaprawy /mur 11/.

W trakcie wykonywania otworu przejściowego do rezerwatu na międzymurzu stwierdzono we wnętrzu średniowiecznego muru obronnego strukturę humusową z zalegającymi w górnej partii kamieniami wapiennymi.

W wykopie 2/82 eksplorowano wypełnisko wkopu na jeden z murów austriackiego szpitala, do chwili obecnej nie stwierdzono kontynuacji średniowiecznego muru nr 11, a odsłonięte tam skupisko kamieni zalegających w warstwie humusu trudno na razie jednoznacznie łączyć ze wspomnianym murem bądź też kamienno-ziemną strukturą zaobserwowaną w przejściu pomiędzy rezerwatami. Badania będą kontynuowane.

5. Rotunda przy baszcie Sandomierskiej, rej.X /mgr S.Alfawicka/

Kontynuowano badania na wykopie 15 prowadzone w latach 1977-78 przez mgr mgr M.Szewczyk-Wojtasiewicz i W.

Szmakiera. Obecnie poszerzono obszar eksploracji w kierunku wschodnim mając na celu odsłonięcie apsydy rotundy. Przebadano nawarstwienia nowożytnie z okresu drugiej okupacji austriackiej, związane z budową zewnętrznego muru obronnego oraz nasypy będące przypuszczalnie pozostałością akcji porządkowej przeprowadzonej w czasie Wolnego Miasta Krakowa. Odsłonięto dalszy fragment muru cegalnego o niewielkiej grubości, pochodzącego z pierwszego etapu fortyfikacji austriackich oraz wewnętrzne lico odcinka muru obronnego, wzniesionego w drugim etapie, w latach 1852-54.

6. Północno-zachodnia krawędź wzgórza, rej. II, VII, VIII
/L. Lakwaj/

Na międzymurzu, pomiędzy gotyckim a austriackim murem obronnym prowadzono badania ratownicze związane z wymianą kanału burzowego przez ekipę "Hydrokopu" /odc. 1-8/ oraz badania stacjonarne /wyk. 5/85 rej. VII/ rozpoczęte w celu dokładniejszego rozpoznania nawarstwień. W wykopach instalacyjnych stwierdzono dwa główne zespoły warstw: XIX-wieczne nasypy humusowe z gruzem kamiennie-ceglanym, zaprawą i szczątkami organicznymi oraz starsze warstwy gliniaste, ciągnące się również na znacznym obszarze w rej. II i VII. Odsłonięto 5,66 m długie lico przypory przy gotyckim murze obronnym na wysokości budynku nr 7 /XV-wiecznego dworu Oleśnickich/; fragment muru kleszczowego z lat 1790-92 zamykającego linię tych umocnień na styku z budynkiem Seminarium /d. dworu Oleśnickich/ oraz odcinki muru policzkowego schodów przechadzki z okresu Wolnego Miasta Krakowa i obudowy zlokalizowanej w tym samym miejscu rampy fortyfikacji austriackich z połowy XIX w.

W wykopie 5/82 o wym. 1,2 x 2 m przebadano kompleks warstw w większości gliniastych do głębokości 1,6 m, nie osiągając jeszcze ich spągu. Posiadają one charakter nasypowy, układ zgodny z nachyleniem stoku wzgórza. Górna partia nasypu uległa wielokrotnej niwelacji, stwierdzono także szereg wkopów. Materiał zabytkowy stanowi ceramika wczesnośredniowieczna z niewielką domieszką gotyckiej i nowożytnej. Wstępnie można wiązać ten kompleks nawarstwień z jedną z późniejszych faz drewniano-ziemnych fortyfikacji grodu wawelskiego /XII lub XIII w./.

Badania będą kontynuowane.

KRASEWICE-CZEREPY
woj. białostockie
Stanowisko 1 "Kamienica"

Państwowe Muzeum
Archeologiczne w Warszawie

Badania prowadziła mgr Ludgarda
Długopolska i mgr Iwona Dyszy-
Kołakowska. Finansował KZA na woj.
białostockie. Pierwszy sezon badań.
Cmentarzysko z grobami w obudowie
kamiennej /XII-XIII w./.